

Kai žodžio „Ne“ negana: nepageidaujamas romantinis dėmesys Lietuvoje sovietmečiu

Dr. Ugnė Marija Andrijauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Istorijos katedra, V. Putvinskio g. 23, LT-44243 Kaunas
El. p. ugne.andrijauskaite@vdu.lt

Anotacija. Publikuojami du pasakojamosios istorijos šaltiniai – 2018 ir 2019 m. interviu, imti iš moterų, apie XX a. 8 dešimtmetyje Lietuvoje patirtą nepageidaujamą romantinę dėmesį ir seksualinį priekabiavimą. Greta šaltinių pateikiami išsamūs komentarai, parodantys šių šaltinių svarbą tolesniems istorijos, sociologijos, psichologijos ar kitų humanitarinių ir (ar) socialinių mokslų tyrimams.

Esminiai žodžiai: *pasakojamoji istorija, moterų istorija, sovietmetis, smurtas, priekabiavimas, šaltinis.*

Annotation. This is a publication of two oral history sources, that is, two interviews which were recorded in 2018 and 2019. These interviews tell a story about unwanted romantic attention and sexual harassment that Lithuanian women experienced in 1970s. These interviews are published with comments which show the importance of such sources for research conducted by historians, sociologists, psychologists and other researchers from humanities and/or social sciences.

Keywords: *oral history, women's history, soviet history, violence, harassment, historical sources.*

Per pasaulį nuvilnijus judėjimo „Me too“ bangai, jos atgarsių 2017–2018 m. būta ir Lietuvoje: į viešumą iškilo istorijų apie seksualinį priekabiavimą Vilniaus dailės akademijoje, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje bei kitur. Išaugusį dėmesį šioms problemoms galime matyti ne tik viešajame, bet ir akademiname diskurse. Vis dėlto kalbėti šia tema iš istorinės perspektyvos gana sunku: sudėtingos moterų istorijos buvo užmirštos arba nustumtos užmarštin, todėl, siekiant gvildinti priekabiavimą kaip smurto prieš moteris formą ir žvelgiant į jo istoriją, pirmiausia reikia išklaudyti, užrašyti ir viešinti

moterų išgyvenimus. Tik atlikus šį sunkų darbą bus galima susidaryti tikslesnę vaizdą, kokio masto yra moterų patirtas smurtas ir priekabiavimas XX a. Lietuvoje. Instituciniai šaltiniai – įvairių valstybės institucijų dokumentai – iš tokio pobūdžio pasakojimų tarsi pašalina individą, jo(s) tapatybę, jausmus, asmeninius išgyvenimus, neatskleidžia asmeninio santykio su tiriamojo laikotarpio įvykiais, visuomene ir pačiu savimi, todėl auga poreikis (at)kurti istorinius pasakojimus pasitelkiant kitokias šaltinių grupes. Irenos Šutinienės teigimu, „individualios įvykių interpretacijos svarbios tiek istorikams – pasakojamosios istorijos tyrėjams, tiek sociologams bei psichologams, tiriantiems tų įvykių įtaką socialiniams bei psichologiniams žmonių gyvenimo aspektams.“¹

Akademeinei bendruomenei nėra svetima kalbėti apie Lietuvos gyventojų traumas patirtas, tačiau dažniausiai tokių tyrimų temos sukasi apie kolektyvinius, o ne individualius išgyvenimus – karus, tremtį, okupacinius režimus, represijas ir pan. Mažesnio masto, nepolitiniai įvykiai ir individų išgyvenimai jų metu sulaukia mažai tyrėjų dėmesio. Bene ryškiausias šios krypties darbus atliko istorikė Dalia Leinartė² ir sociologas Artūras Tereškinas³, pastaraisiais metais istorijas renka ir viešina atsakingosios žurnalistikos atstovai⁴. Siekiant gilintis į smurto prieš moteris temą, ypač į priekabiavimo ir nepageidaujamo romantinio dėmesio reiškinius, skelbiami du pasakojamosios istorijos šaltiniai – ištraukos iš dviejų pusiau struktūruotų interviu, paimtų vykdant mokslinį tyrimą „Smurtas prieš moteris XX a. Lietuvoje: nuo priekabiavimo prie nusikaltimo“ (jį finansavo Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. P-LIP-18-115). Šis tyrimas yra atliekamas bendradarbiaujant su Vytauto Didžiojo universitetu.

Pažymėtina, kad rinkti sakinys istorijos šaltinius tyrinėjant tokias temas itin komplikuota: žmonės nėra linkę dalytis savo išgyventomis dramatiškomis istorijomis, taip pat sunkiai geba įvardyti ir atskirti patirtą ar matytą smurtinį elgesį. Tad kiekviena užrašyta istorija turi didelę vertę socialinių ir humanitarinių mokslų tyrėjams kaip išskirtinis ir autentiškas šaltinis.

2019 m. vasario 23 d. Ugnės Marijos Andrijauskaitės paimto interviu metu buvo įrašyta informantės Gerdos (vardas pakeistas) močiutės Janinos (g. 1933 m., vardas pakeistas) istorija, vykus vienerius–dvejus metus, apie 1974–1975 m., viename Šiaurės Lietuvos mieste. Interviu kalba taisyta minimaliai (tik lietuvių kalbos gramatika). Informantės teigimu, jos „močiutė yra toks žmogus, kuris labai mėgsta viską pasakotis ir

¹ ŠUTINIENĖ, Irena. Biografija ir istorija: autobiografijų interpretavimas kintant politiniams režimams. *Istoriko atsakomybė*. Sudarė N. Asadauskienė, E. Krikščiūnas, A. Ragauskas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2002, p. 69.

² MARCINKEVIČIENĖ, Dalia. *Prijaukintos kasdienybės 1945–1970. Biografiniai Lietuvos moterų interviu*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008.

³ TEREŠKINAS, Artūras. *Vyrų pasaulis: vyrai ir žaizdos vyriškumas Lietuvoje*. Vilnius: Baltos lankos, 2011.

⁴ Paminėtinos 2017 m. pasirodžiusios kelios NYLA tinklalaidės apie priekabiavimą ir NYLA kolektyvo žurnalistiniai tyrimai, pvz.: VYŠNIAUSKAS, Karolis; KIRŠAITĖ, Indrė; MATULEVIČIŪTĖ, Ugnė. *#metoo (I). Paauglių prisipažinimai*. 2017 m. gruodžio 11 d. [žiūrėta 2019 10 27]. Prieiga per internetą: <<http://manoteises.lt/straipsnis/metoo-i-paaugliu-prisipazinimai/>> ir kt.

jos yra labai įdomu klausytis, nes ji – buvusi mokytoja, dirbo žurnaliste, tai ji pasakoja labai daug apie savo gyvenimą: tiek apie jaunystę, tiek apie vėlesnius laikus.“ Viena iš močiutės pasakotų istorijų buvo tokia:

„Močiutė savo laiku dirbo laikraštyje rajoniniam, ir, kaip pasakyt, tas žmogus, kuris tuo metu dirbdavo laikraštyje, jis, kaip ir buvo toks, na, kaip pasakyti, galintis tau padaryti kažką gero, nes, pavyzdžiui, tu dirbi kažkokioj įmonėj, ten koku nors inžinierium, ir tau yra labai svarbu, bent jau tais laikais būdavo labai svarbu, kad apie tave parašytų iš teigiamos pusės. Tu gali atnešti kažkokių saldinių, ten kažką įdėti, kad, žodžiu, būtų apie tave geresnė nuomonė.

Ir, žodžiu, tas žmogus, apie kurį pasakojo močiutė, tai jisai pradėjo labai dažnai lankytis pas ją darbo vietoj ir pradėjo rodyti dėmesį, tokį, kokio ji nenorėjo. Jis tuo metu irgi buvo vedęs, močiutė buvo ištekėjus, ir tiesiog jis pradėjo rodyti tą dėmesį, ir ji bandė kaip ir duot suprast, kad netinkamas tas dėmesys. Tuomet jis pradėjo, kaip pasakyt, vos ne grasinti, kad aš čia visiems papasakosiu, kad tu esi neištikima savo vyrui, kad tu čia su kiekvienu pasitaikiusiu, kaip sako, *trankaisi po pakrūmes*, tokia citata tiesiog, ir, žodžiu, va, taip prasidėjo, kad prasidėjo visokie skambučiai, tiesiog skambučiai į namus, pavyzdžiui, netgi būdavo, kad nebūna jos namuose, tuo metu telefonas tik laiptinėj būdavo, pavyzdžiui, jinai būna darbe, jis skambina jai į namų telefoną ir atsiliepia mano tėtis, jos sūnus. Jam buvo gal kokių keturiolika metų, penkiolika. Ir jam sako: „O ar tu žinai, kur dabar tavo mama yra?“ Tas pagalvojęs sako: „Tai gal darbe?“. Vis tiek kažkaip bando suprast... „Ne, tavo mama su tuo ir tuo dabar yra!“ Na, vat, tokie visokie, kaip pasakyt, negražūs dalykai.

Paskui pradėjo... irgi, kaip pasakyt... per tą sūnų veikti, kad, maždaug, aš duosiu dovanų, kažką prižadėsiu, ten kokį dviratį ar kokį motociklą, ir gal jis paveiks savo mamą, kad su manim bendrautų, na, žodžiu, visą laiką buvo toks psichologinis spaudimas iš to žmogaus pusės. <...>

Buvo, kad atėjo į namus, bandė įsibrauti į namus, jo neišleido į namus, tai tiesiog paėmė skėtį iš prieškambario ir aptalžė su tuo skėčiu, o paskui vis tiek nesiliovė tas, vis tiek skambino, sako, nesvarbu, kad tu čia mane sumuše, ir panašiai, aš čia išsigydysiu visas tas žaizdas, bet aš vis tiek nenustosiu, tai gavosi taip, kad kadangi dirbo ten tam laikraštyje, tai paprašė bendradarbių, kad pajungtų prie telefono pasiklausymo aparatūrą, tuos pokalbius visus įrašinėjo ir galiausiai tuos pokalbius su tais grasinimais pridavė ten, kur reikia [veikiausiai svarstytas partijos – U. M. A.]. Jis buvo po to išviešintas, neprisiminsiu visų detalių, bet paskui jis net buvo svarstytas kažkokiame ten posėdyje, kad paskui jį... užėmė vadovaujancias pareigas, tai jį ten nušalino iš tų pareigų, žodžiu, ten turėjo visokių nemalonumų. Jam buvo pagrasinta, ir jis po to ir

tas pareigas prarado, buvo pažemintas, tai šiek tiek po to, nu, kaip ir gavo tą atsaką ir nusiramino maždaug.“⁵

Informantė pasakojo, kad apie persekiojimą žinojo daug žmonių: močiutės bendradarbiai, tėvas, vyras, visi artimiausi žmonės. Senelis į šią istoriją reagavo itin blogai ir teigė norintis „paauklėti“ persekiotoją, tačiau tokių veiksmų nesiėmė. Nors moteris buvo šmeižiama, bet

„<...> visi suprato, kad čia... visiems buvo aišku... tiesiog, močiutė visų akyse buvo labai sąžiningas žmogus, ir visi ja tikėjo, nes tiesiog ji tokia... kaip pasakyt... visiems kaip autoritetas, niekada niekam neleisdavo niekam apie save blogai pagalvoti. Ir dėl to ja visi kiti tikėjo. <...> Jį [persekiotoją – U. M. A.] kvailu laikė, nes visas tas jo elgesys tiesiog šiek tiek ir juokingas buvo iš tikrųjų. Nebuvo ten taip, kad gal tu ten jam duodi pagrindo, taip tai tikrai nebuvo. Kažkaip visi buvo... kad jis pats... kad jau jam varžto vieno galvoje trūksta maždaug. Taip buvo.“⁶

Tuo metu persekiojimas informantės močiutei kėlė daug neigiamų jausmų:

„Ji sakė, kad tuo metu jautė gėdą dėl tos visos susidariusios padėties, nes, sako, vis tiek buvau, kaip pasakyt, su daug kuo buvau pažįstama, visi žinojo, daug kas apie tai, toj pačioj darbovietėj, ir to vyro, to persekiotojo darbovietėj irgi apie tą žinojo. Ir to vyro žmona irgi žinojo. Ir ji sako: „Jaučiausi tikrai blogai, nejaukiai tuo metu, nes, kaip pasakyt, nes žmonių nuomonė tokia buvo susidariusi, kad, nu, kaip pasakyt, nelabai smagu bet koku atveju tokie dalykai. Nors tu ten į juos nereaguoji, ignoruoji, bet tai nėra smagu.“ <...> Tai dabar – komiška situacija, iš kurios gali pasijuokti. Tuo metu galbūt atrodė labai nekaip, o dabar kartais būna, kad pralinksmina.“⁷

Persekiojimo epizodas ne tik padarė neigiamą įtaką moters savijautai, bet ir neigiamai paveikė patį persekiotoją. Informantės žiniomis, pažeminus vyro pareigas, jam sekėsi prastai: jis nebekilo karjeros laiptais, ėmė piktnaudžiauti alkoholiu ir mirė jaunas, praėjus maždaug penkeriems metams po papasakoto incidento. Taigi, dėl persekiojimo nukentėjo ne tik moteris ir jos aplinka, bet ir pats persekiotojas.

Nagrinėdami nepageidaujamo romantinio pobūdžio dėmesio ir seksualinio priekabiavimo klausimus, turime atsižvelgti į vieną iš erdvių, kuriose moterys tai patiria, t. y. darbo vietą. Nors mobingą, priekabiavimą ir kitus reiškinius patiria abi lytys, mokslininkai, tiriantys psichikos sveikatą, teigia, kad moterys yra didesniame pavojuje, nes dažnai atsiduria tradiciškai vyrų dominuojamoje aplinkoje ir patriarchalinėje organizacijoje, todėl

⁵ Interviu su Gerda, 2019 m. vasario 23 d. Interviu paėmė Ugnė Marija Andrijauskaitė.

⁶ Ten pat.

⁷ Ten pat.

darbovietėje gali susidurti su priekabiavimu ar net prievarta. Pažymėtina, kad seksualinis priekabiavimas darbo vietoje neigiamai paveikia ne tik nukentėjusią darbuotoją, bet ir kitus įmonėje dirbančius žmones, žinančius apie incidentą ir patį priekabiautoją⁸, todėl tokių incidentų pasekmės gali būti didžiulės.

Būtent seksualinis priekabiavimas darbo vietoje yra antrojo šaltinio tema. Šią istoriją 2018 m. spalio 18 d. papasakojo Emilija (g. 1945 m., vardas pakeistas). Papasakoti įvykiai klostėsi apie 1970–1980 m. viename Vidurio Lietuvos mieste. Emilija buvo baigusi medicinos mokyklą ir dirbo gamyklos medicinos punkte, į kurią

„ateidavo viršininkas toksai vieno cecho leisti vaistų. Leidosi tuos vaistus vieną kartą, kitą kartą, paskui sako: „Kiek tu gauni atlyginimo?“ Sakau, septyniasdešimt rublių. Tais laikais tarybiniais tokia buvo mediko pradedančio alga (apie 1970/1980 m.). Ateina jisai ir sako: pereik pas mane, aš duosiu dvigubai, 120 tai tikrai. Tai kur dabar čia jaunas žmogus, visko reikia, vaikas auga, staigiai pereinu aš į tą cechą dirbt sekretore. Nu, ir prasidėjo cirkai.

[– Kiek tuomet buvo pačiai metų? – U. M. A.] Nu, pats žmogaus gerumas, gal kokie 32, gal tiek nebuvo. O tas viršininkas – apie 60 metų, jau prieš pensiją. Ir niekad nepagalvojau, kad toks žmogus – mokyta, pareigos – kad jis gali būt toks kvailas. Jis būdavo šitaip: koridorius ilgas į cechą, nes buvo cechas gamyklinis. Gamyba ten vyksta, gamykloj čia viskas buvo. Ir paskui nedidelis koridoriukas, bet tamsus tamsus tas koridoriukas, ir du kabinetai. Vienam kabinete sėdėdavom mes su normuotoja abi, ta jau sekretorė tabelininkė, o kitam ekonomistai sėdėjo. Nu, tai dabar šitaip: ateina, apsidairo, jeigu nieko nėra, tai tuoj iškart apsikabins ir taip išbučiuos, taip šlykščiai, o baisus senis, galva kaip arklio, aukštas, didelis, stiprus, įsivaizduoji. Aš galvoju: Viešpatie, kas čia per nesąmonė. Ir nieko negali sakyt – o kam pasiskūsi? Vienas dalykas, mano buvo mama labai griežta, jai nepapasakosi tokio dalyko. Dukra visai dar maža – į mokyklą einanti, į trečią klasę. Vyras geriantis, jam nepapasakosi, ir dar plius pavydus be galo. Tai sakys: „Tu specialiai čia sudarai tokias sąlygas, kad su tavim taip elgiasi.“ Visa mano laimė, kad jis tik kokius metus tedirbo, išėjo į pensiją. Tai būdavo taip: pasigaus koridoriuke tam, pasigaus kur nors grynai – apsidairė, nieko nėra, nu ir lapt kaip koks vanagas – pasigriebs ir bučiuoja. Nieko daugiau tikrai nėra buvę, bet jo tas bučiavimas tai man sapnuojasi iki dabar. Kartais sapne net atsigamina, koks man buvo baisus... Kokia istorija keista. Paskui išėjo jis į pensiją ir užsibaigė mano tas košmaras.

⁸ PROBST, Tahira M.; JOHNS, Donna A. Harassment and Discrimination in the Workplace. *Handbook of Mental Health in the Workplace*. Ed. J. C. Thomas, M. Hersen. Thousand Oaks, CA: Sage, 2002, pp. 420–422.

<...> Va, kokios istorijos dėdavosi tarybiniais laikais, kokie būdavo žmonės baisūs. Jeigu tikrai ant tavęs gali kažkokį tai turėt va viršų, ir viskas, ir tu vargšė esi. <...> Įdomiausia, kad šitą dalyką aš pasakoju pirmą kartą iš viso, bet kam. Nesu saktus nei dukrai, nei mamai, nei vyrui. Vienu žodžiu, niekas nėra... man buvo toks blogumas, ir užtai aš net nesistebiu, kad moterys, kurios gauna net ne tokius visokius išprievartavimus, kad jos tyli po 10, po 15 metų, po 20, nes čia yra toks baises dalykas... įsivaizduoji, jei jis ten būtų man kažką dar daugiau daręs, sakau, aš dar dabar sapnuoju, senute būdama, septyniasdešimt ketvirtus metus eidama, naktį šoku kitą kartą – košmaras, kad mane griebia ir bučiuoja senis kažkoks. Įsivaizduoji.⁹

Iš Emilijos istorijos matyti ir moksliniai tyrimai patvirtina, kad dalis priekabiavimą ir prievartą patyrusių moterų ima neigti savo patirtis. Neigimas yra lengvesnė išeitis, nes išsikalbėjimas apie patirtą smurtą ir prievartą tam tikra prasme kėsinasi į aukų žmogiškumą ir leidžia suabejoti visuomene bei jos civilizuotumu. Išklaudyti smurto istorijas – taip pat sunki užduotis: jos gali pažadinti atsiminimus apie paties klausytojo smurtines patirtis, todėl pasirenkama abiem pusėms patogesnė tykla. Dėl šios priežasties vis dar pasitaiko atvejų, kai atsainiai pasižiūrima į kolektyvines traumas ir visuomenės ar jos grupių patirto smurto tyrimus. Anot Susan D. Rose, taip tykla tiek apsaugo smurtautojus, tiek išlaiko tikėjimą, kad šeimos ir visuomenė yra visada harmoningos. Tuo pačiu metu tykla izoliuoja ir vėl traumuoja smurto ir prievartos aukas¹⁰, jos patiria susvetimėjimą, projekcijas, psichosomatinis simptomus, atsisiejimą, kartais jaučiasi atitrūkusios nuo kitų, negali įvardyti savo jausmų ar suvokti savo veiksmų ir kt. Visa tai yra gynybos mechanizmai, susiję su potrauminio streso sindromu: smurtą ar prievartą patyrusių asmenų pastangos išstumti šias patirtis iš savo sąmonės yra įprasta reakcija.¹¹ Tai, kad, praėjus kelioms dešimtims metų po įvykių, Emilija vis dar sapnuoja košmarus, veikiausiai rodo didžiulį priekabiavimo poveikį jos psichinei sveikatai, tačiau tai jau nebėra istoriko darbo sritis.

Prievartą tyrinėjusios Susan Brownmiller teigimu, nei seksualinis priekabiavimas, nei išžaginimas nėra susiję su seksualinių poreikių patenkinimu, – toks elgesys visų pirma siejasi su galia ir galimybe smurtaujantiems vyrams priversti aukomis pasirinktas moteris nuolat bijoti¹². Abiejų moterų istorijos puikiai iliustruoja šį teiginį. Kitaip nei Janinos atveju, Emilijos istorija liko neišgirsta. Paklausta, ar, susidūrusi su priekabiavimu, ieškojo pagalbos, Emilija atsakė: „toku laiku, o Jėzau, jokių buvo nė minčių, kad kam nors pasiskųst ar ką nors. Visada likdavo ponas viršininkas teisus. Ką tu ten pasiskundei

⁹ Interviu su Emilija, 2018 m. spalio 18 d. Interviu paėmė Ugnė Marija Andrijauskaitė.

¹⁰ ROSE, Susan D. Naming and Claiming. The Integration of Traumatic Experience and the Reconstruction of Self in Survivors' Stories of Sexual Abuse. *Trauma and Life Stories: International Perspective*. Ed. K. L. Rogers, S. Leydesdorff, G. Dawson. Routledge, 2002, p. 174.

¹¹ Ten pat, p. 171.

¹² BROWNMILLER, Susan. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Simon and Schuster, 1975, p. 15.

kokia darbininkė.¹³ Jai pačiai neteko girdėti, kad tas viršininkas būtų priekabiavęs prie kitų moterų. Apie darbo vietoje vykstančius nederamus dalykus, Emilijos manymu,

„matomai niekas nieko neįtarė, nes jis baisiai buvo paslaptingas su savo tuo keistu bučiavimu. Nei šis, nei tas: suaugęs žmogus, pensininkas beveik. Ir skaityk, anais laikais tai jis mokytas, baigęs mokslus, ne koks kvailėlis, kad šaltkalvis koks ar suvirintojas, ar koks vairuotojas. Žmogus su mokslu, gyvenimo patirtį turėjęs, ir būt tokiam kvailam... ir mane grynai jis pasiimė iš to medpunkto jau gatavai apgalvojęs, kad va – aš turėsiu naują, nu, žodžiu, kaip porciją kokią, kandidatą. Nu vienu žodžiu, bjaurastis. Dabar jau miręs tas žmogus, nebėra jau jo. Tai va tokios istorijos. O jo žmona tai irgi žinojo, kiek žinau, žinojo – apie jį sklandė gandai, kad jisai mergininkas. Kažkokie gandai apie jį buvo, bet kaip jis ką darydavo su kuo – konkrečių nebuvo. Neturėjo kaip va šito pamainos viršininko arba ten... vienu žodžiu.“¹⁴

Surinktos ir užrašytos smurtą, priekabiavimą ir prievartą patyrusių moterų istorijos yra ne tik istoriniai šaltiniai, vertingi tiriant smurto istoriją. Pati interviu forma kaip būdas suteikti balsą smurtines patirtis išgyvenusioms moterims yra ir politinis bei terapinis veiksmas, padedantis joms atgauti galią. S. D. Rose teigimu, tylėjimas kelia daugiau pavojų nei išsikalbėjimas: tyla neigiamai veikia asmenybę, santykius su kitais ir leidžia vešėti žalingai galios sistemai, kurioje auka visada yra bejėgė, o smurtautojai retai sulaukia atsakomybės. Pertraukę tylą, smurtą patyrę asmenys ne tik išgirsta savo balsus, bet ir kuria naujus naratyvus.¹⁵

Tokie naratyvai tada tampa nebe privačiais, o viešu reikalu ir kolektyvinės atminties dalimi¹⁶, ir gali padėti ne tik smurtą patyrusiam asmeniui, bet ir smurte gyvenusiai visuomenei geriau išsąmoninti patirtas traumas ir pradėti gyti. Pasak Sonya'os Andermahr ir Silvia'os Pellicer-Ortín, gyti pradėdama tada, kai traumą išgyvenęs asmuo geba transformuoti išgyventus įvykius į logišką ir sklandų naratyvą, verbalizuoti trauminės patirtis. Autobiografiniai pasakojimai gali virsti terapiniu procesu traumą patyrusiems asmenims, kurie dėl savo patirčių jaučia nerimą arba turi potrauminio streso sindromą.¹⁷ Šių pasakojimų virsmas dialogu gali tapti kolektyviniu gijimo po traumos procesu. Smurtą ir prievartą patyrusiems asmenims sunku kalbėti apie savo patirtis, o kitiems – sunku arba nesinori šių patirčių klausytis, taip pat visuomenė pasakojimus apie smurtą

¹³ Interviu su Emilija, 2018 m. spalio 18 d. Interviu paėmė Ugnė Marija Andrijauskaitė.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ ROSE, Susan D. Naming and Claiming. The Integration of Traumatic Experience and the Reconstruction of Self in Survivors' Stories of Sexual Abuse. *Trauma and Life Stories: International Perspective*. Ed. K. L. Rogers, S. Leydesdorff, G. Dawson. Routledge, 2002, p. 165.

¹⁶ ČURKOVIĆ NIMAC, Jasna. An Ethical Outlook on the Influence of Memory on Violence. *De Ethica. A Journal of Philosophical, Theological and Applied Ethics*, 2015, Vol. 2, No. 1, p. 41.

¹⁷ ANDERMAHR, Sonya; PELLICER-ORTÍN, Silvia. *Trauma Narratives and Herstory*. London, Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2013, pp. 2–3.

ir prievartą dažnai atmeta, neigia ar jiems priešinasi dėl jų keliamo diskomforto.¹⁸ Vis dėlto, įvertinus tai, kad smurtinių patirčių istorijų pasakojimas, užrašymas (įrašymas) ir išklausymas gali turėti itin teigiamą poveikį tiek istorijų pasakotojams, tiek klausytojams, tiek visuomenei, manytina, kad verta tai daryti. Tuomet paskelbtas moterų istorijas vienoje ar kitoje erdvėje seks ir daug daugiau naujų drąsių balsų, o užrašytos istorijos bus naudingos įvairių humanitarinių ir socialinių mokslų tyrimams.

Šaltiniai

1. Interviu su Emilija, 2018 m. spalio 18 d. Interviu paėmė Ugnė Marija Andrijauskaitė. Interviu įrašas saugomas projekto vykdytojų archyve.
2. Interviu su Gerda, 2019 m. vasario 23 d. Interviu paėmė Ugnė Marija Andrijauskaitė. Interviu įrašas saugomas projekto vykdytojų archyve.

Literatūra

1. BROWNMILLER, Susan. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Simon and Schuster, 1975, 472 p.
2. ĆURKOVIĆ NIMAC, Jasna. An Ethical Outlook on the Influence of Memory on Violence. *De Ethica. A Journal of Philosophical, Theological and Applied Ethics*, 2015, Vol. 2, No. 1, pp. 35–48.
3. PROBST, Tahira M.; JOHNS, Donna A. Harassment and Discrimination in the Workplace. *Handbook of Mental Health in the Workplace*. Ed. J. C. Thomas, M. Hersen. Thousand Oaks, CA: Sage, 2002, pp. 413–436.
4. ROSE, Susan D. Naming and Claiming. The Integration of Traumatic Experience and the Reconstruction of Self in Survivors' Stories of Sexual Abuse. *Trauma and Life Stories: International Perspective*. Ed. K. L. Rogers, S. Leydesdorff, G. Dawson. Routledge, 2002, pp. 160–179.
5. ŠUTINIENĖ, Irena. Biografija ir istorija: autobiografijų interpretavimas kintant politiniams režimams. *Istoriko atsakomybė*. Sudarė N. Asadauskienė, E. Krikščiūnas, A. Ragauskas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2002, p. 69–78.
6. VYŠNIAUSKAS, Karolis; KIRŠAITĖ, Indrė; MATULEVIČIŪTĖ, Ugnė. *#metoo (I). Paauglių prisipažinimai*. 2017 m. gruodžio 11 d. [žiūrėta 2019 10 27]. Prieiga per internetą: <<http://manoteises.lt/straipsnis/metoo-i-paaugliu-prisipazinimai/>>.

¹⁸ ROSE, Susan D. Naming and Claiming. The Integration of Traumatic Experience and the Reconstruction of Self in Survivors' Stories of Sexual Abuse. *Trauma and Life Stories: International Perspective*. Ed. K. L. Rogers, S. Leydesdorff, G. Dawson. Routledge, 2002, p. 174.

When the Word “No” Is Not Enough: Undesirable Romantic Attention in Lithuania During the Soviet Era

Dr. Ugnė Marija Andrijauskaitė

Vytautas Magnus University, Faculty of Humanities, Department of History, V. Putvinskio St. 23, LT-44243 Kaunas
E-mail: ugne.andrijauskaite@vdu.lt

Summary

Doing a research on gender based violence from a historical perspective, it is necessary to start with a collection of historical sources. Institutional sources do not allow to tell a personal story of women who had experienced violence, therefore it is necessary to collect and use different type of historical sources, and that is when oral history becomes a handy tool. It allows to show and investigate personal experiences and the relations between an interviewed person, the society and the state/politics of the time. This is a publication of two oral history sources, that is, two interviews with woman which were recorded in 2018 and 2019. These interviews tell a story about unwanted romantic attention and sexual harassment that Lithuanian women experienced in 1970s. According to current research, the narration of violent experiences might have a positive influence on personal healing, therefore it is believed that publishing such sources might have a therapeutic outcome as well. These interviews with women who had experienced sexual harassment are published with the comments which show the importance of such sources for research the conducted by historians, sociologists, psychologists and other researchers from humanities and social sciences, and it might also become a part of collective memory and public interest, that helps to deal with experienced personal/collective traumas and move forward.

Gauta / Received 2019 10 28
Priimta / Accepted 2019 11 25